

Таранов І.М.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ БОРОТЬБИ З ПОДАТКОВИМИ ДЕЛІКТАМИ

Запропоновано методику розрахунку коефіцієнта ефективності податкових перевірок, що проводяться підрозділами податкової міліції. Обґрунтовано необхідність інтенсифікації боротьби з податковими деліктами з метою підвищення рівня виконання дохідної частини бюджету.

The author proposes methods to determine the efficiency factor of tax checkups, carried out by the tax militia's subunits. An urgency is pinpointed to intensify combat against tax delicts with an eye to increasing the budget's revenues.

На рівень виконання дохідної частини бюджетів усіх рівнів впливає інтенсивність розвитку експлоярної економіки. Власне, її легалізацію і оподаткування можна розглядати як складову податкового потенціалу України, оскільки це безпосередньо впливає на рівень виконання доходів зведеного бюджету. З огляду на це важливого значення набула боротьба з податковими деліктами.

Із метою забезпечення ефективної боротьби з податковими правопорушеннями, детінізації економіки у складі Державної податкової служби України з 1996 року функціонують підрозділи податкової міліції, завдання яких визначені у статті 19 Закону України “Про державну податкову службу в Україні” № 509-XII від 4 грудня 1990 року (із внесеними змінами й доповненнями). Зокрема, зазначено, що податкова міліція здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, виконує оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну й охоронну функції. Серед завдань податкової міліції чільне місце належить запобіганню злочинам та іншим правопорушенням у сфері оподаткування, їх розкриттю, розслідуванню, а також розшуку платників податків, які ухиляються від їхньої сплати.

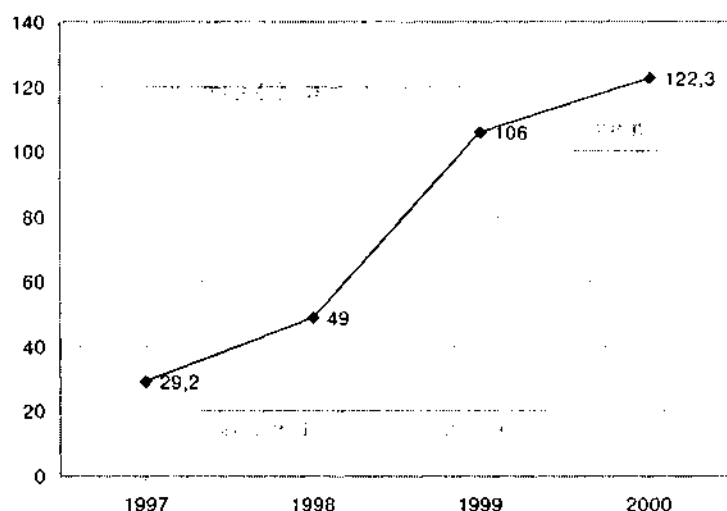
Починаючи з 1996 року структура підрозділів податкової міліції постійно вдосконалюється під впливом тенденцій розвитку національних податкових технологій. Нині у структурі податкової міліції є підрозділи, які проводять податкові розслідування, займаються оперативно-розшуковою діяльністю, а також примусовим стягненням податкової заборгованості.

Зважаючи на відведену податковій міліції роль у боротьбі з податковими правопорушеннями, оцінімо ефективність її діяльності з окремих питань за 1996—2000 роки.

Недосконалість чинного законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності сприяє підвищенню мотивації платників податків щодо приховування сум валютної виручки та неповернення її в Україну. Для досягнення цієї мети порушниками податкового законодавства використовуються як досить примітивні способи (відкриття банківських рахунків за кордоном, переведення безготівкових

коштів у готівковій), так і досить складні схеми ухилення від сплати податків із використанням фіктивних фірм чи суб'єктів підприємництва, які здійснюють свою діяльність у безподаткових юрисдикціях. Певних зрушень у розв'язанні проблеми повернення в Україну валютної виручки та інших валютних коштів, що приховуються від оподаткування, досягнуто завдяки приєднанню України до прийнятої у 1990 році у Страсбурзі країнами — членами Ради Європи "Конвенції про відмивання, виявлення, вилучення та конфіскацію доходів від злочинної діяльності".

Таким чином, Державна податкова адміністрація України (ДПАУ) отримала можливість досконаліше координувати свою діяльність із питань повернення в Україну валютних цінностей із податковими службами інших країн. У результаті цього за наслідками контрольних перевірок податкової міліції за 1997—2000 роки в Україну було повернуто 306,6 млн. дол. США (рис. 1).



Складено автором за даними ДПАУ.

Рис. 1. Динаміка повернення в Україну валютних цінностей унаслідок застосування санкцій підрозділами податкової міліції за 1997—2000 роки (млн. дол. США).

Звичайно, це лише частка валютних коштів, які належать українським платникам податків, а потрапляють за кордон. Динаміка повернення таких коштів свідчить про певну ефективність методів боротьби з податковими правопорушеннями, що застосовуються ДПАУ. Так, у 1998 році в Україну було повернено з метою оподаткування в 1,67 разу більше валютних коштів, ніж у 1997-му; у 1999 році — у 2,16 разу більше, ніж у 1998-му; а у 2000 році — у 1,15 разу більше, ніж у 1999-му. Слід зазначити, що з метою посилення боротьби з приховуванням неоподатковуваних доходів, а також відмивання доходів, отриманих незаконним шляхом, Президент України підписав відповідний Указ за № 813/2000 від 22 червня 2000 року. У п. 2 Указу для досягнення цієї мети визначено необхід-

ність створення спеціальних підрозділів¹ за рахунок штатної чисельності органів державної податкової служби та у межах коштів на їхнє утримання. На сьогодні створення таких спеціальних підрозділів ще не завершено.

Практична діяльність податкової міліції ґрунтується також на вимогах інших нормативно-правових актів і, зокрема, Указу Президента України "Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності" № 817/98 від 23 липня 1998 року, Закону України "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами" № 2181-III від 21 грудня 2000 року. Так, у п. 1 й п. 2 Указу визначено, що з метою перевірки суб'єктів підприємницької діяльності органи контролю проводять планові й позапланові документальні перевірки. В основу Указу покладено ідею зменшення кількості контрольних перевірок у платників податків. Виходячи із завдань, які ставляться перед податковою міліцією, до її компетенції, власне, і входить проведення позапланових документальних перевірок за умов наявності певних обставин, визначених у п. 3 Указу.

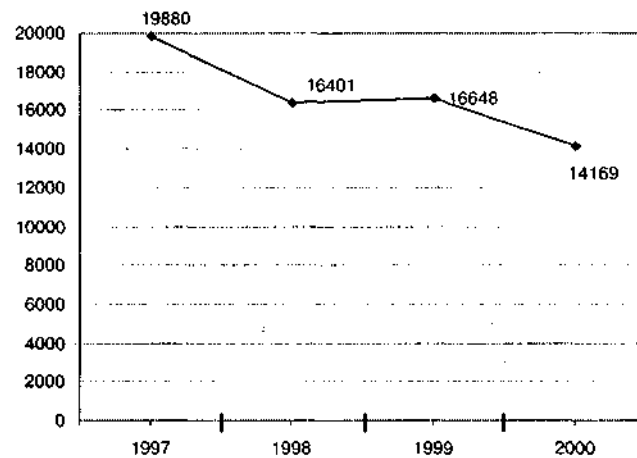
У практичній діяльності податкова міліція використовує як традиційні (прямі) й оперативні методи проведення перевірок, так і непрямі методи, використання яких ефективне у країнах із ринковою економікою. У статті 4, п. 4.3, пп. 4.3.1 Закону № 2181-III саме і говориться про право податкової міліції на застосування непрямих методів визначення податкових зобов'язань платників податків. Зокрема, зазначено, що у зв'язку з ухиленням від сплати податків сума податкових зобов'язань платника може бути визначена непрямим методом. Податкове зобов'язання визначається непрямим методом за оцінкою витрат платника податків, приросту його активів, кількості осіб, які перебувають із ним у трудових відносинах, а також за оцінкою інших елементів податкових баз, які приймаються для розрахунку податкового зобов'язання щодо конкретного виду податку, збору (обов'язкового платежу).

Певні додаткові повноваження працівники податкової міліції отримали після введення в дію з 1 вересня 2001 року Кримінального кодексу України, у статті 207 якого передбачається санкція у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 7 років за неповернення у країну валютних цінностей². Отже, чинне нині законодавство одночасно обмежує втручання податкової міліції у сферу підприємництва й надає йому широких повноважень. Реалізуючи концепцію розвитку й модернізації податкової служби України, ДПАУ розробила спеціальні рекомендації щодо зменшення кількості податкових перевірок. Податкова міліція взяла за основу своєї діяльності ці рекомендації. Програмою модернізації податкової служ-

¹ Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподатковуваних доходів, а також відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом" № 813/2000 від 22 червня 2000 р. // Нормативні акти України, CD НАУ "Стандарт". — Жовтень 2002 р.

² Кримінальний кодекс України // Нормативні акти України, CD НАУ "Стандарт". — Жовтень 2002 р.

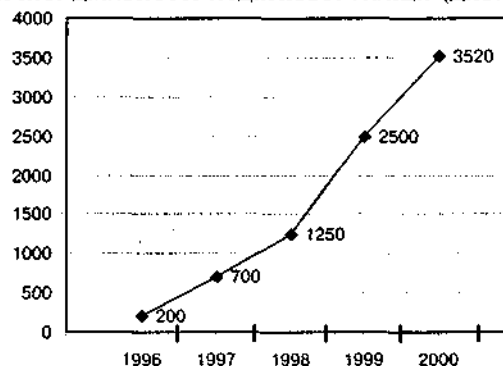
би України також передбачене формування й використання у практичній діяльності сформованих у комп'ютерному режимі баз даних платників податків, які сприятимуть якіснішому відбору платників для перевірок. Результати таких змін у контрольній діяльності податкової міліції подано на рис. 2.



Складено автором за даними ДПАУ.

Рис. 2. Динаміка зменшення кількості перевірок, що здійснюються підрозділами податкової міліції України, за 1997–2000 роки (одиниць).

Таким чином, зменшення загального перевіркового навантаження на підрозділи податкової міліції дало змогу працівникам більше уваги приділити вивченню методології перевірок і сучасних технологій скоєння податкових правопорушень. Унаслідок цього поліпшився рівень професійної підготовки спеціалістів податкової служби, що відбилося на якісних показниках контрольно-економічної діяльності податкової міліції (див. рис. 3).



Складено автором за даними ДПАУ.

Рис. 3. Динаміка надходження коштів до бюджетів за результатами контрольно-економічної діяльності податкової міліції в Україні за 1996–2000 роки (млн. грн.).

Податки

Одним із показників, який характеризує інтенсифікацію боротьби з податковими правопорушеннями, є коефіцієнт ефективності податкових перевірок. Використовуючи дані рис. 2 й 3, обчислимо його за 1998—2000 роки. Для цього скористаємося формулою:

$$Tke = Rtk / Ntk,$$

де Tke — коефіцієнт ефективності податкових перевірок;

Rtk — сума коштів, повернутих до бюджету, млн. грн.;

Ntk — кількість проведених податкових перевірок.

Таким чином:

$$Tke \text{ 1998 року} = 1250 / 16401 = 0,076;$$

$$Tke \text{ 1999 року} = 2500 / 16648 = 0,150;$$

$$Tke \text{ 2000 року} = 3500 / 14169 = 0,247.$$

Отже, спостерігається стабільне збільшення зазначеного коефіцієнта, що, у свою чергу, свідчить про реальну інтенсифікацію діяльності податкової міліції щодо боротьби з податковими деліктами. На нашу думку, її і слід вважати однією із складових податкового потенціалу України. По-перше, це реально гарантуватиме повернення коштів бюджету і сприятиме зменшенню його дефіциту. По-друге, впливатиме на загальнонаціональний рівень податкової культури, бо психологічно платники налаштовані так, що після притягнення їх до відповідальності на певний період вони стають законослухняними. Безумовно, податкові санкції можуть викликати зворотну реакцію платників. Проте стверджувати, що в Україні так і відбувається, не можна, оскільки з 2000 року спостерігається зниження загального рівня застосовуваних санкцій за порушення податкового законодавства.

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що загалом в Україні інтенсифікація контрольно-економічної діяльності податкової міліції позитивно впливає на рівень виконання бюджетних надходжень. У плані реалізації концепції модернізації і реформування податкової служби України вважаємо за доцільне при визначенні податкового потенціалу України і надалі особливу увагу приділяти інтенсифікації діяльності податкової міліції у царині боротьби з податковими деліктами. По-перше, як уже зазначалося, це обов'язково впливатиме на загальний рівень податкової культури в суспільстві. По-друге, сприятиме наповненню доходної частини бюджетів усіх рівнів. По-третє, формуватиме позитивний податковий імідж України у світовому співтоваристві.